

แนวทางการปฏิรูปสื่อในมุมมองขององค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตาม

ชาติรี ใต้ฟ้าพล*
ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ**

Abstract

The present study on “Opinions of Regulators and Media Watch Organizations on Media Reform” is aimed to investigate the followings: 1) opinions of regulators and media watch organizations on functions and roles of traditional mass media and new media, and 2) to identify directions for structural reform, administration and regulation of media system as suggested by regulators and media watch organizations.

Qualitative research method of in-depth interview with purposive sampling technique was used to select 41 experts as key informants from state – owned and independent regulating agencies, NGOs, political/legal sector, and business sector.

Findings show that most key informants rated media freedom in Thailand as very high, especially in terms of media content. However, there still exist certain limitations regarding media ownership as a large portion of Thai media organizations were owned by the government, the military, and business interests. This

*ชาติรี ใต้ฟ้าพล (นศ.ค. นิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548 นิสิตทุนอุดหนุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเฉลิมฉลองวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ (PhD., Mass Communication, Ohio State University, USA., 1984) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณบดี และรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งจากงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการปฏิรูปสื่อในมุมมององค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตาม” โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

then resulted in limitation of media freedom in some cases. However, several key informants voiced that most mass media in Thailand were submissive to state and business powers, and accordingly lacked ethical integrity or courage to criticize and monitor the government and business interest groups.

As for news reporting process, the study found that content of mainstream news media were more entertainment – oriented than fact – oriented, while focusing more on violence, conflicts, obscenity and violation of human rights in order to sell their news. Moreover, news talk programs on television should not replace news reporting programs because news talk show hosts tended to add their personal views or comments to what they were presenting. Accordingly, there should be other types of news programs besides news talks, e.g. investigative news reporting, precision journalism and background reporting programs that value accuracy over immediacy.

If the media perform their duties with responsibility, accuracy, impartiality and adhere to professional ethics, audience would not stereotype those media reporting news contradicting their own view as being enemies or adversaries. Moreover, media professionals should be guaranteed of personal safety and provided with social security or welfare for risking their lives to safeguard the public interest. It is also suggested that media organizations and professional associations should play a key role to bring this into effect.

All key informants shared the same opinion that there needed to be an agency that regulates and monitors operations of mass media organizations to

ensure that they perform their duties with responsibility and accountability. Even though cross – media ownership is inevitable, it is important that large media enterprises must be barred from dominating the society (media hegemony), whether it takes the form of influencing economy, creating myths or social reality or setting public agenda. Constitution of Kingdom of Thailand Year 2007 clearly states the previously – mentioned issue. As for monitoring of media performances, the study found that it was necessary and also suggested two alternatives for monitoring. First, independent agency should be established to operate media monitoring function. The other option is that concerned sectors may jointly or separately monitor how media perform their duties. Mechanism for consumer right protection could be established by encouraging more active roles of civil society in media monitoring/watching. Also, a mechanism that provides convenient and safe channels of communication through which people could file their complaints or report any misconduct of the media must be created.

Audience rating mechanism today was seen as inadequate as the system was only audience recommendation. Instead, audience rating should be combined with timeslot allocation and more channels of communication must be established to allow the audiences to voice opinions to policy makers or accrediting agency. Most key informants supported this idea, but suggested that accrediting agency must be media professional organizations or independent agency so that it is totally free from state intervention or influence.

The majority of key informants said that Thai media laws currently in effect were appropriate.

However, tougher and more efficient enforcement of those laws should be implemented. Moreover, some laws needed to be amended to align with changing environments. These laws are; for example, libels, lese majeste, emergency degree on public administration, and some acts of computer laws.

At least eight recommendations can be drawn from this study. 1) Structure of media industry should be reformed by reallocating frequencies for a wider spectrum of interest groups including business, public and community sectors. 2) Review should be made to limit cross – media ownership especially among large business and transnational business groups. 3) Thai people must be equipped with media literacy through formal and informal education systems. 4) All sectors

in the society should be involved in media watch/ monitoring. This could be achieved by establishing effective communication networks among media professionals, media organizations, professional associations, and policy makers of social issues and public communication. 5) Amendment of laws that obstruct exercise of media freedom is needed. 6) Thai society should retrieve value that places ethics and virtue at the highest level. 7) Public sector and media owners are to be equipped with skills in creative media production and management, and 8) Incentive – oriented accreditation is more effective than compulsory accreditation as it offers additional privileges to media professionals whose qualifications meet standards set by accrediting agency.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการปฏิรูปสื่อในมุมมององค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตาม” นี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มองค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตามสื่อที่มีต่อการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนและสื่อใหม่ในปัจจุบัน 2) เพื่อทราบถึงแนวทางในการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการ และกำกับดูแลสื่อ จากมุมมองขององค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตามสื่อ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยเทคนิคการสัมภาษณ์เจาะลึก สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในองค์กรกำกับดูแลสื่อทั้งในภาครัฐและองค์กรอิสระ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคการเมือง กฎหมาย และองค์กรธุรกิจเอกชน จำนวนรวมทั้งสิ้น 41 คน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นว่าสื่อมวลชนมีเสรีภาพในการปฏิบัติงานมาก โดยเฉพาะเสรีภาพในเชิงการนำเสนอเนื้อหา หากแต่มีข้อจำกัดในด้านโครงสร้างอุตสาหกรรม ซึ่งหน่วยงานของรัฐและกองทัพเป็นเจ้าของสื่อวิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งความเป็นเจ้าของสื่อและกลุ่มทุนขนาดใหญ่ทำให้เสรีภาพสื่อถูกจำกัดในสถานการณ์ต่างๆ อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเห็นว่า สื่อมวลชนส่วนใหญ่ยอมจำนนต่ออำนาจรัฐและอำนาจทุนขนาดใหญ่และทุนข้ามชาติ โดยขาดความกล้าหาญทางจริยธรรม ไม่วิพากษ์วิจารณ์ และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและกลุ่มทุนขนาดใหญ่

สำหรับกระบวนการขั้นตอนการทำงานด้านการข่าว พบว่า เนื้อหาข่าวสารในสื่อกระแสหลักมีเนื้อหาบันเทิงมากกว่าสาระ และมักเน้นความก้าวร้าว

รุนแรง ไปเปลี่ยนและละเมิดสิทธิส่วนบุคคลจำนวนมาก ทั้งนี้ เพื่อหวังผลเชิงธุรกิจมากกว่าทำหน้าที่ของสื่อมวลชน นอกจากนี้การเล่าข่าวทางวิทยุโทรทัศน์ไม่สามารถทดแทนการอ่านข่าวได้ เนื่องจากผู้เล่าข่าวสอตรงความคิดเห็นลงไปในช่วงด้วย ซึ่งควรมีรูปแบบอื่นนอกเหนือจากการเล่าข่าว ได้แก่ การรายงานข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน การรายงานข่าวเจาะลึก และการให้ภูมิหลังของเหตุการณ์ ทั้งนี้ต้องเน้นความถูกต้องมากกว่าความรวดเร็ว

หากสื่อปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ ถูกต้องเป็นกลาง และมีจริยธรรมก็ป้องกันปัญหาที่ผู้บริโภคข่าวสาร ประทับตราสื่อที่นำเสนอข่าวสารไม่สอดคล้องกับความเห็นของผู้บริโภคว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามได้ นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติงานสื่อควรได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย และมีสวัสดิการที่เหมาะสม เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานสื่อต้องทำงานด้วยความเสี่ยงสูง อีกทั้งมีผลกระทบต่องานสังคม โดยองค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพควรมีบทบาทสำคัญในเรื่องดังกล่าว

ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นตรงกันว่า ควรมีการกำกับดูแลและตรวจสอบการทำงานของสื่อเพื่อเป็นหลักประกันว่าสื่อจะปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ แม้ว่าการเป็นเจ้าของกิจการข้ามสื่อเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก แต่ต้องระมัดระวังมิให้เกิดการครอบงำสังคม ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ การชี้นำความคิดเห็นและการกำหนดวาระทางสังคม ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้ระบุถึงประเด็นดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนแล้ว สำหรับการตรวจติดตามสื่อ (Media monitor) นั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่ามีความจำเป็น โดยมี 2 แนวทางปฏิบัติ คือ ให้องค์กรอิสระเป็นผู้ดำเนินการ หรือให้หลายภาคส่วนดำเนินการร่วมกัน หรือดำเนินการแยกออกจากกัน และกลไกในการคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ สามารถทำได้โดย

การเพิ่มบทบาทภาคประชาชนในการร่วมตรวจสอบและเฝ้าระวังสื่อ สร้างช่องทางในการร้องเรียนหลากหลายช่องทาง ให้ได้รับความสะดวกและให้การคุ้มครองผู้ร้องเรียนสื่อ

การจัดกลุ่มรายการโทรทัศน์ (Rating) ในปัจจุบันยังไม่เพียงพอ เนื่องจากการแนะนำผู้ชมรายการโทรทัศน์เท่านั้น ควรทำร่วมกับการจัดสรรช่วงเวลาของรายการโทรทัศน์ และเพิ่มช่องทางในการตอบสนอง โดยสามารถส่งข้อมูลไปยังผู้กำหนดนโยบายและผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ไปประกอบวิชาชีพสื่อ นั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ให้การสนับสนุน หากแต่หน่วยงานที่ออกใบอนุญาตควรเป็นองค์กรวิชาชีพสื่อหรือองค์กรอิสระที่ปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ

กฎหมายที่ใช้กำกับดูแลสื่อในปัจจุบัน ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นว่าไม่เพียงพอแล้ว หากแต่ขาดบังคับใช้อย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้กฎหมายบางฉบับควรได้รับการพิจารณาปรับปรุงให้เหมาะสม เช่น การหมิ่นประมาท การหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ พรก.การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และ พรบ.คอมพิวเตอร์ บางมาตรา

ข้อเสนอจากการวิจัยมีอย่างน้อย 8 ประการ ประกอบด้วย 1) การปฏิรูปโครงสร้างของอุตสาหกรรมสื่อ โดยการจัดสรรคลื่นความถี่ให้กลุ่มต่างๆ เข้ามาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย ทั้งภาคธุรกิจ ภาคสาธารณะ และภาคชุมชน 2) พิจารณากำหนดสัดส่วนการเป็นเจ้าของกิจการข้ามสื่อ โดยเฉพาะกลุ่มทุนขนาดใหญ่ และกลุ่มทุนข้ามชาติ 3) การเร่งดำเนินการสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้กับภาคประชาชน ทั้งในรูปแบบการศึกษาในโรงเรียนและนอกห้องเรียน 4) สนับสนุนการตรวจสอบสื่อโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน โดยสร้างกลไกในการสื่อสารข้อมูลไปยังผู้ปฏิบัติงาน

องค์กรสื่อ องค์กรวิชาชีพสื่อ ผู้กำหนดนโยบาย และ สื่อสารสาธารณะทางสังคม 5) พิจารณาบทบาทของกฎหมายที่ขัดขวางเสรีภาพในการทำหน้าที่ของสื่อ 6) การฟื้นฟูค่านิยมในสังคมไทย โดยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในทุกระดับ 7) สนับสนุนให้ภาคประชาชน และผู้ประกอบการสื่อ มีทักษะในการผลิตสื่อและบริหารจัดการอย่างสร้างสรรค์ และ 8) พิจารณาการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพสื่อ โดยไม่บังคับให้สื่อต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ แต่เป็นลักษณะการรับรองคุณสมบัติความเป็นมืออาชีพของสื่อที่ได้รับใบอนุญาต โดยเพิ่มสิทธิพิเศษให้กับสื่อที่สอบผ่านคุณสมบัติ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 45 – 48 นอกจากเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและใช้ประโยชน์จากระบบสื่อสารมวลชน รวมถึงให้การคุ้มครองเสรีภาพของทำงานในอุตสาหกรรมสื่อแล้ว ยังต้องการให้มีองค์กรอิสระที่ปลอดจากการครอบงำทางการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลกิจการวิทยุ โทรทัศน์ และโทรคมนาคม เพื่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนทุกภาคส่วน อันเป็นการปฏิรูปโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อสารมวลชนไทยครั้งสำคัญที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ก่อให้เกิดกระแสความตื่นตัวจากภาคเอกชนและภาคประชาชนเป็นอย่างมาก แต่การดำเนินงานโดยภาครัฐและองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญยังไม่คืบหน้ามากนัก จนกระทั่งในเดือนพฤษภาคม 2553 เกิดความขัดแย้งทางการเมืองอันนำไปสู่การปะทะกันระหว่างผู้ชุมนุมทางการเมืองและกำลัง

ตำรวจ ทหาร ณ บริเวณสี่แยกราชประสงค์ ทำให้ในเวลาต่อมา นายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษา และผลักดันแผนปรองดองแห่งชาติเพื่อการปฏิรูปประเทศ ซึ่งการปฏิรูปสื่อเป็นหนึ่งในแผนปรองดองดังกล่าว

การปฏิรูปสื่อต้องอาศัยการประสานความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันเสนอแนะและวางแนวทางการสร้างสื่อที่สร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาประเทศ จึงเป็นที่มาของการวิจัยเรื่อง “แนวทางการปฏิรูปสื่อในมุมมององค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตาม” โดยการวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มองค์กรกำกับดูแลสื่อทั้งภาครัฐ และองค์กรอิสระ รวมทั้งกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ภาคการเมือง กฎหมาย และองค์กรธุรกิจเอกชน

ปัญหาคำถามวิจัย

1. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มองค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตามสื่อมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนและสื่อใหม่ในปัจจุบันอย่างไร?
2. การปฏิรูปโครงสร้าง การบริหารจัดการ และกำกับดูแลสื่อ ในมุมมองขององค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตามสื่อควรมีแนวทางอย่างไร?

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มองค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตามสื่อที่มีต่อการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนและสื่อใหม่ในปัจจุบัน
2. เพื่อทราบถึงแนวทางในการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการ และกำกับดูแลสื่อ จากมุมมองขององค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตามสื่อ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคนมีอิสระในการให้สัมภาษณ์
2. วันและเวลาในการให้สัมภาษณ์ที่ต่างกัน ไม่มีผลต่อความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการปฏิรูปสื่อในมุมมององค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตาม” มีกรอบระยะเวลาในการศึกษาระหว่างเดือนกันยายน – ธันวาคม 2553 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 4 เดือน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 41 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้ให้ข้อมูลหลักจากกลุ่มองค์กรกำกับดูแลสื่อทั้งภาครัฐและองค์กรอิสระ 2) องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) 3) ภาคการเมือง กฎหมาย และองค์กรธุรกิจเอกชนด้านการสื่อสาร โดยครอบคลุมประเด็นในการศึกษา ทั้งเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อ กระบวนการ ขั้นตอนการทำงานด้านการข่าว ความคุ้มครองสวัสดิภาพความปลอดภัยในการปฏิบัติงานของสื่อ จรรยาวิชาชีพ การกำกับดูแลและตรวจสอบสื่อ

นิยามศัพท์

การปฏิรูปสื่อ การเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมสื่อ โดยมีการปรับเปลี่ยนบทบาท โครงสร้าง และการกำกับดูแลกิจการสื่อ เพื่อให้เหมาะสมกับความก้าวหน้าหรือทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

สื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ผ่านดาวเทียม อินเทอร์เน็ต

องค์กรกำกับดูแลและเฝ้าติดตาม องค์กรของรัฐหรือในกำกับของรัฐ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่ทำหน้าที่กำกับดูแลกิจการสื่อมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคการเมืองทั้งฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายค้าน วุฒิสมาชิก นักกฎหมาย และองค์กรธุรกิจเอกชนที่ดำเนินกิจการด้านการสื่อสาร

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 41 ท่าน มีบทบาทและภาระหน้าที่แตกต่างกัน ทั้งการเป็นผู้กำกับดูแลการทำงานของสื่อในรูปขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และทำงานภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล ผู้ให้ข้อมูลหลักอีกส่วนหนึ่ง มีบทบาทในการทำงานเคลื่อนไหวเชิงประเด็นทางสังคม ทั้งประเด็นเกี่ยวกับสื่อโดยตรง และประเด็นที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสื่อ ครอบคลุมตั้งแต่ประเด็นสุขภาพะ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ ครอบครัว สิทธิมนุษยชนและสิทธิเด็ก ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลหลักอีกกลุ่มหนึ่งมีภาระหน้าที่ในการทำงานทางการเมืองทั้งจากสภาผู้แทนฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน รวมทั้งจากวุฒิสภา นักกฎหมาย และผู้บริหารองค์กรภาคเอกชน ในธุรกิจเกี่ยวกับการสื่อสาร

ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 41 ท่าน มีมุมมองต่อสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมในช่วงวิกฤตความขัดแย้งทางความคิดจนเกิดความรุนแรงขึ้นในสังคมไทยที่แตกต่างกัน ซึ่งการที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความหลากหลายดังกล่าว เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย เนื่องจาก

จะทำให้การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูลและความคิดเห็นอย่างรอบด้านมากที่สุด

ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคนเชื่อว่า ในการทำงานของแต่ละคนมีเสรีภาพ ปราศจากการครอบงำจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อม แม้แต่ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลโดยรัฐบาลเอง ก็เชื่อว่ามีเสรีภาพในการทำงานและไม่ถูกครอบงำโดยรัฐบาล อย่างไรก็ตาม จากการให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ตีความคำว่า “เสรีภาพและการครอบงำ” ในระดับของความสามารถในการเลือกวิธีปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ และไม่ต้องรับคำสั่งหรือการบีบบังคับจากรัฐหรือจากแหล่งทุนเท่านั้น จึงได้รับคำตอบว่ามีเสรีภาพในการทำงานและปราศจากการครอบงำจากรัฐ ทั้งที่ในทางปฏิบัติแล้วผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคนถูกกำหนดนโยบายการทำงานและ/หรือถูกประเมินผลการดำเนินงานจากหน่วยงานของรัฐ รัฐบาล หรือจากแหล่งสนับสนุนทุนในการดำเนินงาน เพื่อเคลื่อนไหวทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นแหล่งทุนจากภาครัฐหรือจากภาคเอกชน

ดังนั้น หากพิจารณาในประเด็นเสรีภาพและการครอบงำด้วยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political economy) แล้ว จะเห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายท่านขาดเสรีภาพในการทำงาน หรือมีเสรีภาพในขอบเขตที่จำกัดจากแหล่งทุน ซึ่งเป็นผู้กำหนดทิศทางการทำงาน ทำให้ในหลายครั้ง ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านต้องปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์หรือรูปแบบการทำงานให้สอดคล้องกับแหล่งทุน ซึ่งเป็นการควบคุมการทำงานรูปแบบหนึ่งนั่นเอง

1. เสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อ

ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นสอดคล้องกันว่า สื่อมวลชนไทยมีเสรีภาพมากในปัจจุบัน บางท่านเห็นว่า

สื่อมีเสรีภาพมากเกินไป โดยเฉพาะเสรีภาพในการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งทำให้เกิดการละเมิดสิทธิเด็กและละเมิดความเป็นส่วนตัวมากเกินไป นอกจากนี้เนื้อหาในสื่อมักมีความรุนแรงมากโดยเฉพาะเนื้อหาประเภทบันเทิงที่มีสัดส่วนเนื้อหามากกว่าเชิงสาระความรู้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรุนแรงในสังคม สอดคล้องกับทฤษฎีการเลียนแบบและการอบรมบ่มเพาะ โดยสื่อแสดงต้นแบบความรุนแรงและนำเสนอภาพความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกบางกลุ่มในสังคมเลียนแบบพฤติกรรมรวมทั้งสื่อยังทำหน้าที่อบรมบ่มเพาะความรุนแรง กล่าวคือความรุนแรงที่พบเห็นในสื่อและในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความคุ้นเคยจนเห็นว่าเป็นสิ่งปกติ และทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง

ยิ่งกว่านั้น บางสื่อยังขาดความเป็นกลาง มีการปลุกกระดมหรือยั่วยุให้เกิดความแตกแยกในสังคม อีกทั้งขาดการตรวจสอบข้อมูลความถูกต้อง แต่กลับเน้นความรวดเร็วในการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่าสาเหตุที่เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว เนื่องจากสื่อมุ่งแสวงหากำไรจากการดำเนินงานนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักอีกกลุ่มหนึ่งแม้จะมีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มแรก เห็นว่าสื่อมวลชนไทยในปัจจุบันยังถูกจำกัดเสรีภาพ ทั้งนี้ เนื่องจากโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อ โดยเฉพาะสื่อวิทยุโทรทัศน์ “รัฐ” อันประกอบด้วยหน่วยงานของรัฐและกองทัพ ยังเป็นเจ้าของสื่ออยู่นั่นเอง นอกจากนี้ สื่อยังถูกควบคุมผ่านภาคการเมืองและภาครัฐกิจ เช่น การให้สัมปทานธุรกิจเอกชนเข้ามาดำเนินงานกิจการวิทยุโทรทัศน์ หรือการเป็นผู้สนับสนุนรายการในรูปแบบต่างๆ โดยจะเข้ามาควบคุมเนื้อหาในสื่อ ตลอดจนการใช้กฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองที่เชื่อว่าโครงสร้างส่วนล่าง ได้แก่ โครงสร้าง

เศรษฐกิจ พลังการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน ได้แก่ สถาบัน ครอบครัว ศาสนา สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน รวมถึงแหล่งผลิตความคิดแบบอุดมการณ์อื่นๆ ด้วย ในกรณีนี้ จะเห็นว่าทุนและอำนาจรัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และควบคุมอำนาจทางเศรษฐกิจ เป็นผู้กำหนดเนื้อหา และทิศทางการดำเนินงานของสื่อมวลชน

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากสังคมบพร่องไป กล่าวคือ สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการสอดส่องดูแล (การให้ข่าวสาร) หน้าที่ในการเชื่อมประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (การบรรณาธิกรณข่าวสาร การตีความ การชี้แนะ) หน้าที่ในการอบรมบ่มเพาะ และหน้าที่ในการให้ความบันเทิง โดยสื่อมวลชนไทยปัจจุบันมักทำหน้าที่ด้านการสอดส่องดูแลและให้ความบันเทิงเป็นหลัก แต่บพร่องการทำหน้าที่การเชื่อมประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และหน้าที่ในการอบรมบ่มเพาะสมาชิกในสังคม ไปในทิศทางที่ตีตามค่านิยมของสังคม

ดังนั้น เนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นตรงกันว่า ยังขาดแคลนในสื่อมวลชนไทย ได้แก่ การรายงานข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน การรายงานข่าวแบบเจาะลึก การให้ภูมิหลังของเหตุการณ์ รวมทั้งเนื้อหาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เนื้อหาที่มีความหลากหลายและตอบสนองแต่ละกลุ่มคนในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีใช้ เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักทางการตลาด

สำหรับบทบาทหน้าที่ของสื่อในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงของรัฐ รวมทั้งบทบาทในการประสานความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นตรงกันว่าสื่อสามารถแสดงบทบาทได้ โดยการมีความเป็นกลาง นำเสนอข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องครบถ้วนด้วยความรับผิดชอบและมีจริยธรรม ซึ่งเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกับทฤษฎีหน้าที่นิยม ที่คาดหวังให้สื่อมีหน้าที่ในการเชื่อมประสาน

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และตรงกับแนวคิดจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อของสื่อมวลชน ซึ่งต้องนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง สมดุล และเป็นกลาง

2. กระบวนการขั้นตอนการทำงานด้านการข่าว

ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความเห็นตรงกันว่า สื่อมวลชนปัจจุบันมีการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารที่รุนแรง โหดร้ายทารุณและมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการขูดขูด ส่งเสริมให้เกิดความแตกแยก คูหมิ่นและเกลียดชัง โดยการทำหน้าที่ที่บพร่องไม่นำเสนอข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน ขาดการตรวจสอบข้อมูล การวางตัวไม่เป็นกลาง รวมทั้งขาดความรับผิดชอบต่อและจริยธรรม ซึ่งแนวคิดบทบาทหน้าที่และกระบวนการดำเนินงานของสื่อมวลชน ได้กำหนดขั้นตอนในการนำเสนอข่าวว่าจะต้องมีการวางแผนเสาะหาและรวบรวมข้อมูล ก่อนที่จะเรียบเรียงและนำเสนอข้อมูลด้วยความรับผิดชอบต่อ และไม่บิดเบือนความจริง ทั้งนี้ การที่ผู้ปฏิบัติงานสื่อไม่ทำตามขั้นตอนดังกล่าวถือว่าขาดความรับผิดชอบต่อและจริยธรรม

สำหรับการเปิดรับชมรายการเล่าข่าวทางวิทยุและโทรทัศน์นั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่สามารถทดแทนการอ่านข่าวได้ เนื่องจากผู้เล่าข่าวมีการสอดแทรกความคิดเห็นเข้าไปในระหว่างการนำเสนอข่าวด้วย ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของ “ข่าว” ว่า สื่อมวลชนจะต้องรายงานข่าวตามข้อเท็จจริงโดยไม่นำเสนอความคิดเห็นใดๆ ของผู้รายงานลงในข่าวด้วยการนำเสนอความคิดเห็นคงทำได้เพียงความคิดเห็นของแหล่งข่าวต่อประเด็นต่างๆ เท่านั้น การที่ผู้เล่าข่าวสอดแทรกความคิดเห็นในการรายงานข่าว ถือเป็นความบิดเบือนข้อเท็จจริงและไม่วางตัวเป็นกลางในการทำหน้าที่อีกด้วย

แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลหลักหลายท่านจะเห็นว่าการเล่าข่าวสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้ง่ายและดึงดูดความสนใจได้มากกว่า และหากผู้เล่าข่าวมีจิตสำนึกที่ดีก็จะเป็นกลายไปในทางปฏิบัติแม้ว่าผู้เล่าข่าวจะมีจิตสำนึกหรือความเป็นกลางเพียงใดก็ตาม แต่การแทรกความคิดเห็นของผู้เล่าข่าวในข่าวหรือท้ายข่าวก็ล้วนแต่เป็นการชี้นำและมีอิทธิพลต่อผู้รับสารไม่โดยตรงก็โดยทางอ้อม ซึ่งถือว่าขาดความเป็นกลางและบิดเบือนข้อเท็จจริง

นอกเหนือจากรายการเล่าข่าวแล้ว ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ควรมีการรายงานข่าวแบบเจาะลึก การรายงานข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน การให้ข้อมูลที่รอบด้านและภูมิหลังของเหตุการณ์ ขณะที่บางท่านเห็นว่าการรายงานข่าวแบบดั้งเดิมหรือการอ่านข่าว และการเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาสัมภาษณ์ในรายการน่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมมากกว่าการเล่าข่าว ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของข่าวดังที่ได้กล่าวไปแล้วในช่วงต้น

สำหรับการอบรมหรือเตรียมความพร้อมให้กับผู้สื่อข่าว เมื่อต้องทำงานในสถานการณ์ที่มีความรุนแรงนั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านเห็นด้วยที่จะต้องมีการอบรมหรือให้ความรู้ผู้สื่อข่าว รวมทั้งคุณค่าของข่าวในเรื่องความใหม่และสดนั้นไม่จำเป็นเสมอไป ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของผู้สื่อข่าวเอง โดยผู้ที่ควรมีหน้าที่ในการอบรมอาจให้แก่องค์กรข่าวเป็นผู้อบรมเอง หรือองค์วิชาชีพเป็นผู้อบรม

3. การคุ้มครอง สวัสดิภาพ ความปลอดภัย ในการปฏิบัติงานของสื่อ

ประเด็นเกี่ยวกับการคุ้มครอง สวัสดิภาพและความปลอดภัยในการปฏิบัติงานของสื่อ นั้น ประกอบด้วย ปัญหาที่ผู้บริโภคว่าสารประทับตราสื่อที่นำเสนอข่าวสาร

ในทางที่ไม่สอดคล้องกับความเห็นของผู้บริโภคข่าวสารว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามและวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว รวมทั้งการคุ้มครองสวัสดิภาพและสวัสดิการที่เหมาะสม ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นว่า สื่อเองควรมีความเป็นกลางในการนำเสนอข่าวสาร ตระหนักถึงความรับผิดชอบในการทำงาน โดยผู้บริโภคว่าสารจะเข้าใจได้จากผลงานของสื่อ แต่อาจจะต้องอาศัยเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของสื่อที่สื่อมวลชนได้รับการยกย่องว่าเป็นฐานันดรที่สี่ (ฐานันดรต่อจากกษัตริย์ นักบวช และขุนนาง) ซึ่งได้รับอภิสิทธิ์และได้รับความคุ้มครองต่างจากประชาชนทั่วไป นอกจากนี้สื่อต้องมีความรู้อย่างแท้จริงในสิ่งที่จะรายงาน ไม่ให้ความสำคัญที่ความรวดเร็วในการนำเสนอเท่านั้น การแก้ปัญหาอาจให้องค์กรที่เป็นกลาง หรือองค์กรวิชาชีพทำหน้าที่ติดตามและรายงานสัดส่วนในการนำเสนอข่าวว่ามีความสมดุลหรือไม่ ซึ่งจะช่วยสื่อในการทำหน้าที่ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเห็นว่า การที่สื่อเลือกข้างเพราะเป็นอุดมการณ์ของสื่อเองที่จะเลือกข้าง แต่ควรทำให้ผู้รับสารรู้เท่าทันสื่อ และสามารถพิจารณาพิจารณาในการบริโภคสื่อ

สำหรับการอบรมผู้ปฏิบัติงานในการให้ความสำคัญกับความถูกต้อง มากกว่าความรวดเร็ว นั้น ทั้งความถูกต้องและรวดเร็วล้วนมีคุณค่าของข่าว การอบรมเรื่องความถูกต้องและรวดเร็วนั้นไม่ควรอบรมเฉพาะผู้ปฏิบัติงานภาคสนามหรือผู้สื่อข่าวเท่านั้น เนื่องจากในกระบวนการทำงานของสื่อมวลชน แม้ผู้สื่อข่าวจะเป็นผู้แสวงหาข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเพื่อนำมารายงาน หากแต่ข้อมูลดังกล่าวจะได้รับการตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในสื่อต่างๆ จะมีหัวหน้ากองบรรณาธิการเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจในท้ายที่สุด ดังนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องอบรมระดับหัวหน้ากองบรรณาธิการ

และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดค่านิยมในการทำงานที่เน้นความถูกต้องมากกว่าความรวดเร็วอีกด้วย

สำหรับการคุ้มครองสวัสดิภาพและการมีสวัสดิการที่เหมาะสม สำหรับผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อ นั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านมีความเห็นตรงกันว่า จะต้องให้ความสำคัญแก่ผู้ประกอบการ และจัดหาสวัสดิการที่เหมาะสมแก่ผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อ เนื่องจากสื่อมวลชนทำงานด้วยความเสี่ยงสูง อีกทั้งมีผลกระทบต่อสังคมมากจึงควรได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการที่ดี โดยต้องพิจารณาทั้งผู้ประกอบการในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้วการจะให้สวัสดิการมากนักน้อยเพียงใด ต้องพิจารณาในหลายมิติ ประกอบกัน เช่น ระดับความเสี่ยงภัย ความเป็นบุคลากรของภาครัฐหรือภาคเอกชน โดยผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการคุ้มครอง ได้แก่ องค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพสื่อ

4. จรรยาวิชาชีพของสื่อมวลชน

ทางด้านของจรรยาแห่งวิชาชีพสื่อมวลชน ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นตรงกันว่า สื่อควรให้ความสำคัญอย่างมากในการรักษาจรรยาวิชาชีพและความรับผิดชอบ ปัจจุบันสื่อมีการนำเสนอภาพความรุนแรงและเปิดเผยเอกลักษณ์บุคคล โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสิทธิเด็กที่เห็นว่า สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลในการชี้นำความคิด สร้างต้นแบบ และสร้างพฤติกรรมรูปแบบใหม่ๆ ให้กับเด็กและสังคม ปัจจุบันสถานการณ์เด็กในประเทศมีปรากฏอยู่ในมิติต่างๆ ทั้งด้านบวกและลบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา เด็กเร่ร่อน เด็กไร้สัญชาติ แรงงานเด็ก โสเภณีเด็ก ฯลฯ

บางครั้งกระบวนการทำงานของสื่อมวลชนจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับเด็ก เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเด็ก ด้วยเหตุนี้ทำให้สื่อมวลชนต้องคำนึงถึงสิทธิที่เด็กพึงได้รับในทุกกรณี

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการร้องเรียนสื่อ หากสื่อนำเสนอเนื้อหาไม่ตรงตามข้อเท็จจริง หรือละเมิดสิทธิส่วนบุคคล นำเสนอภาพข่าวที่สะท้อนความรุนแรงและโหดร้ายในสังคมนั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่า ควรเปิดช่องในการร้องเรียนให้มีความหลากหลาย และสะดวกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งต้องให้ความสำคัญกับผู้ร้องเรียนสื่อด้วย โดยปัจจุบันมีการร้องเรียนการทำงานของสื่อส่วนใหญ่ ได้แก่ การละเมิดสิทธิเด็ก สิทธิมนุษยชน และเนื้อหาที่มีความรุนแรง ไปเปลือย

5. การกำกับดูแลและการตรวจสอบ

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลและการตรวจสอบการทำงานของสื่อ นั้น แบ่งได้เป็นประเด็นย่อย คือ ความจำเป็นและแนวทางในการกำกับดูแลสื่อ การเป็นเจ้าของกิจการข้ามสื่อ แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบติดตามสื่อ (Media Monitor) กลไกในการคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ การเพิ่มบทบาทภาคประชาชนในการร่วมกำหนดเนื้อหาสื่อ การจัดกลุ่มรายการโทรทัศน์ (Rating) ไปอนุญาตประกอบวิชาชีพสื่อ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสื่อ

5.1) ความจำเป็นและแนวทางในการกำกับดูแลสื่อ

ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นว่ามีความจำเป็นในการกำกับดูแลสื่อ และผู้ที่จะมาทำหน้าที่ในการกำกับ

ดูแลสื่อ ควรมาจากองค์กรวิชาชีพสื่อกำกับดูแลกันเอง อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนมากเห็นว่า นอกจากองค์กรวิชาชีพดูแลกันเองแล้ว ควรจะมีตัวแทนจากหลายภาคส่วนร่วมกัน หรือในองค์กรวิชาชีพสื่อ นั้น ควรต้องมีตัวแทนจากภาคประชาชนเข้าไปเป็นกรรมการด้วย เพื่อป้องกันการช่วยเหลือพวกพ้อง โดยจัดตั้งเป็นองค์กรอิสระปราศจากการควบคุมโดยรัฐ และปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งเสนอให้รัฐช่วย โดยการออกกฎหมายให้องค์กรสื่อต้องเข้าเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพสื่อ เพื่อให้สามารถกำกับดูแลการทำงานสื่อได้อย่างแท้จริง เนื่องจากปัจจุบันองค์กรสื่อเข้าเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพสื่อโดยสมัครใจ และเมื่อพบว่าองค์กรสื่อทำผิดจริยธรรมแต่กลับไม่สามารถลงโทษได้ เพราะองค์กรสื่ออื่นๆ มักลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ ทำให้องค์กรวิชาชีพสื่อไม่สามารถกำกับดูแลกันเองได้ ส่วนการกำกับดูแลสื่อใหม่สามารถทำได้ โดยการสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้กับประชาชน และสร้างเครือข่ายผู้ใช้บริการร่วมกันตรวจสอบสื่อที่ขาดจริยธรรมและความรับผิดชอบ

5.2) การเป็นเจ้าของกิจการข้ามสื่อ

ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความเห็นตรงกันว่า การเป็นเจ้าของกิจการข้ามสื่อเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและด้วยเงื่อนไขในเชิงการบริหารจัดการทางธุรกิจ โดยมีข้อดี คือ ทำให้ธุรกิจลดต้นทุนในการผลิตลงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลได้คุ้มค่า และสามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปหลากหลายลักษณะ แต่ข้อเสียที่ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านกังวลเช่นเดียวกัน คือ จะทำให้เกิดการครอบงำทั้งในทางธุรกิจและในการครอบงำทางความคิด รวมทั้งสื่อที่มีกิจการข้ามสื่อมากจะทำให้

กำหนดวาระข่าวสารได้มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการรับรู้ของคนในสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองที่อธิบายว่า กลุ่มทุนจะครอบครองและกำหนดอุดมการณ์ทางสังคม

ขณะที่ทฤษฎีการครอบงำเฉพาะและการกำหนดวาระข่าวสาร อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าการนำเสนอเนื้อหาของสื่อเป็นการเลือกที่จะนำเสนอเนื้อหาบางอย่าง และเลือกที่จะละเลยเนื้อหาบางอย่าง เพื่อให้คนในสังคมรับรู้ตามที่สื่อแนะนำว่าอะไรเป็นประเด็นสำคัญที่ควรให้ความสนใจ และสื่อทำหน้าที่เป็นผู้อบรมเพาะสมาชิกในสังคม และมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าสถาบันหลักทางสังคมในอดีต เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษา หรือศาสนา การเป็นเจ้าของกิจการข้ามสื่อจะสามารถกำหนดทิศทางและเนื้อหาได้มากจนมีอิทธิพลต่อสังคมโดยรวม ในทางตรงกันข้ามหากมีเจ้าของสื่อหลายราย จะทำให้เกิดความหลากหลายและลดอิทธิพลจากสื่อใดสื่อหนึ่งที่จะครอบงำสังคมได้

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วนเห็นว่า การเป็นเจ้าของกิจการข้ามสื่อไม่เป็นปัญหาหากสื่อมีความรับผิดชอบและมีจริยธรรม โดยผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเสนอให้มีการควบคุมการเป็นเจ้าของกิจการข้ามสื่อเฉพาะกลุ่มทุนขนาดใหญ่เท่านั้น ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในมาตราที่ 47 วรรค 4 ซึ่งระบุไว้ว่า การกำกับการประกอบกิจการตามวรรคสองต้องมีมาตรการเพื่อป้องกันมิให้มีการควบคุมการครองสิทธิข้ามสื่อ หรือการครอบงำ ระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเองหรือโดยบุคคลอื่นใด ซึ่งจะมีผลเป็นการขัดขวางเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หรือปิดกั้นการได้รับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายของประชาชน (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก, 24 สิงหาคม 2550, น. 14)

5.3) แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจติดตามสื่อ (Media Monitor)

ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า ควรมีการตรวจติดตามสื่อ แต่ผู้ที่มาทำหน้าที่ดังกล่าว ควรมีความรู้ความสามารถและมีความโปร่งใส นอกจากนี้ควรจะเปิดโอกาสให้หลายๆ ภาคส่วนเข้ามาทำหน้าที่ตรวจติดตามสื่อ แต่ผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบสื่อน่าจะเป็นประชาชนผู้บริโภคสื่อเอง โดยรัฐไม่ควรทำหน้าที่ตรวจติดตามสื่อ

5.4) กลไกในการคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ

ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายท่านเห็นว่า ควรให้สมาคมวิชาชีพสื่อเป็นผู้รับผิดชอบในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเห็นว่า กลไกในการคุ้มครองผู้บริโภคสื่อที่เหมาะสมควรต้องสร้างกลไกให้ครอบคลุมทั้งในด้านของเนื้อหา (เนื้อหาที่ถูกต้อง ไม่ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง ละเมิดความเป็นส่วนตัว สิทธิมนุษยชน ความรุนแรงและโป๊เปลือย) การประกอบธุรกิจ การตรวจสอบและร้องเรียน โดยต้องสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เสริมหนุนด้วยภาควิชาการและภาควิชาชีพ ซึ่งการช่วยให้ภาคประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อเป็นสิ่งสำคัญในการคุ้มครองผู้บริโภคในอีกทางหนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเสนอให้ใช้กลไกทางกฎหมายควบคู่กับกลไกทางจริยธรรม หากสื่อกระทำผิดต้องมีการลงโทษทั้งทางกฎหมายและทางสังคม

5.5) การเพิ่มบทบาทภาคประชาชนในการร่วมกำหนดเนื้อหาสื่อ

ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นตรงกันว่า การเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา

ของสื่อเป็นสิ่งที่ดี เพราะประชาชนจะเป็นผู้กำหนดทิศทางของสังคมและยังสามารถตรวจสอบเนื้อหาสื่อให้มีความเหมาะสมอีกด้วย นอกจากการมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาแล้ว ภาคประชาชนควรมีบทบาทในการกำกับดูแลและเฝ้าระวัง การจะทำให้ภาคประชาชนมีความเข้มแข็งต้องสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้กับภาคประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อว่าการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนและแท้จริง ต้องให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมและตัดสินใจ

5.6) การจัดกลุ่มรายการโทรทัศน์ (Rating)

ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ให้ความเห็นต่อระบบการจัดกลุ่มรายการโทรทัศน์ (Rating) ว่า ทำได้ในระดับของการให้คำแนะนำผู้ชมรายการว่าเหมาะสมกับระดับอายุใด แต่หากจะให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ควรจะต้องพิจารณาการจัดสรรช่วงเวลาของรายการทางโทรทัศน์ด้วย โดยผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเสนอเพิ่มเติมอีกด้วยว่า ต้องมีการเพิ่มช่องทางในการตอบสนองให้สามารถส่งต่อข้อมูลไปยังผู้กำหนดนโยบายและผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง

5.7) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพสื่อ

ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิด การออกใบอนุญาตในการประกอบวิชาชีพสื่อ เนื่องจากเป็นหลักประกันการทำงานของสื่อว่าจะมีความรับผิดชอบและมีจริยธรรม ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เสนอให้องค์กรวิชาชีพสื่อเป็นผู้ออกใบอนุญาต บางท่านเสนอว่าควรเป็นองค์กรอิสระที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วน อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเห็นว่า การออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพสื่อไม่ได้เป็น

หลักประกันว่าสื่อจะทำงานด้วยความรับผิดชอบ ในทางกลับกันจะเป็นช่องทางให้รัฐเข้ามากำกับดูแลสื่อ

5.8) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสื่อ

ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นว่า กฎหมายที่มีในปัจจุบันมีเพียงพอที่จะใช้กำกับดูแลสื่อแล้ว หากแต่ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ที่ขาดการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนหนึ่งจะเห็นว่ากฎหมายที่มีในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสื่อ นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเห็นว่ากฎหมายในปัจจุบันบางมาตราเป็นอุปสรรคต่อการทำหน้าที่สื่อ เช่น พรบ.คอมพิวเตอร์ที่ให้อำนาจในการปิดสื่อได้ ทั้งที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ว่าไม่สามารถปิดสื่อได้ หรือกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ที่ทำให้บางกลุ่มใช้เป็นประเด็นในการเคลื่อนไหวทางการเมือง รวมถึงพรก.บริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ที่ให้อำนาจรัฐบาลอย่างกว้างขวางมากเกินไป ตลอดจนกฎหมายหมิ่นประมาทโดยสื่อ ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเสนอให้คงเหลือเพียงความผิดทางแพ่งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว

เป็นที่น่าสังเกตว่า กฎหมายบางมาตราที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเสนอให้มีการปรับปรุงนั้น เกี่ยวข้องโดยตรงกับการควบคุมสื่อ หลายท่านเห็นว่าอาจจะถูกรัฐใช้เป็นช่องทางในการควบคุมสื่อที่ไม่ตอบสนองนโยบายหรือความต้องการของรัฐ ซึ่งกระทบต่อการทำหน้าที่อย่างเที่ยงตรงของสื่อ

5.9) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการปฏิรูปสื่อ ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

- หัวใจสำคัญของการปฏิรูปสื่อ คือ ความเข้มแข็งของภาคประชาชนที่จะมีวิจารณ์และรู้เท่าทันสื่อ
- สื่อควรมีความรับผิดชอบในการเสนอข้อมูลข่าวสารเพิ่มมากขึ้น โดยต้องมีความเป็นกลางในการนำเสนอ และไม่ควรเน้นข่าวเชิงเร้าอารมณ์
- การปฏิรูปสื่อจะประสบความสำเร็จต้องเริ่มจากผู้นำในสังคม และต้องให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง มิใช่กำหนดโดยผู้มีอำนาจหรือจากชนชั้นปกครอง
- สื่อควรพัฒนาวิธีการหาข้อมูลและใช้ข้อเท็จจริงในการทำงานมากขึ้น อย่างเน้นเพียงการพัฒนาในเชิงเทคนิคและอุปกรณ์เท่านั้น
- รัฐควรสนับสนุนสื่อทางเลือกเพิ่มมากขึ้น เช่น สื่อคล้าย BBC ที่นอกจากจะได้รับเงินสนับสนุนจากผู้ชมแล้ว ยังได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐสภา มิใช่รัฐบาล หรืออาจมีการตั้งกองทุนสนับสนุนการดำเนินงาน
- ปฏิรูปโครงสร้างสื่อ โดยเฉพาะวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ควรจัดสรรคลื่นความถี่ใหม่และยกเลิกการให้สัมปทานจากกองทัพและหน่วยงานของรัฐ ซึ่งรัฐไม่ควรเป็นเจ้าของสื่อ แต่ควรกำหนดกติกาบางอย่างร่วมกันกับภาคส่วนต่างๆ ในสังคม
- ควรมีองค์กรวิชาชีพสื่อที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมาย เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลสื่อตนเองให้บังเกิดผลอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ในองค์กรวิชาชีพสื่อควรมีองค์ประกอบของภาคประชาชนและภาคอื่นๆ เข้ามาด้วย โดยเน้นสัดส่วนของภาคประชาชน และต้องกำหนดวิธีการได้มาซึ่งตัวแทนให้มีความเหมาะสม โปร่งใสและตรวจสอบได้
- ไม่จำเป็นต้องมีหลักสูตรนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาตรี เพราะผู้ปฏิบัติหน้าที่สื่อควรมีความรู้หลากหลายด้าน จึงควรเปิดโอกาสให้คนที่จบจากสาขา

ต่างๆ มาเข้ารับการอบรมและสอบ เพื่อเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อเช่นเดียวกับการสอบเนติ-บัณฑิต

- เร่งพัฒนาบุคลากรด้านนิเทศศาสตร์และประชาชนในสังคม ให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และการรู้เท่าทันสื่อ รวมทั้งการปลูกฝังจริยธรรมให้สมาชิกทุกส่วนในสังคม

- พัฒนาระบบการยุติธรรมให้รวดเร็วและเด็ดขาด ลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างรวดเร็วและต้องไม่เสียความเป็นธรรม จึงจะช่วยป้องกันปัญหาจริยธรรมสื่อได้

- ต้องปฏิรูปผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อ โดยให้การศึกษาและปลูกฝังจิตสำนึก ทั้งในการทำตามบทบาทหน้าที่และจรรยาวิชาชีพ มิใช่ทำตามนายทุนหรือเจ้าของสื่อ โดยต้องมียุทธศาสตร์กลางที่มีองค์กรวิชาชีพสื่อ เพราะองค์กรวิชาชีพสื่อไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้

- การกำกับดูแลสื่อควรกำกับดูแลในด้านคุณภาพของผู้ปฏิบัติหน้าที่สื่อ

- การกำกับดูแลสื่อใหม่มีความจำเป็น เพราะสื่อใหม่จะมีอิทธิพลมากขึ้นทุกขณะ และจะมีปริมาณมากกว่าสื่อกระแสหลัก ประเด็นสำคัญ คือ สื่อใหม่ที่เกิดขึ้นนี้มิได้อยู่ในรูปขององค์กรสื่อ อาจตั้งอยู่ในประเทศหรือต่างประเทศก็ได้ สื่อเหล่านี้เมื่อกระทำความผิดใดๆ ไม่สามารถดำเนินคดีได้เพราะกฎหมายไม่สามารถบังคับได้

ข้อจำกัดในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้มีระยะเวลาจำกัดอย่างมาก ประกอบกับเงื่อนไขของสถานการณ์ทางการเมือง จึงทำให้ไม่สามารถเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านได้ โดยเฉพาะผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มองค์กรภาคเอกชน และกลุ่มการเมือง นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

บางท่านปฏิเสธที่จะให้สัมภาษณ์เจาะลึกด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน บางท่านไม่เชื่อว่าการปฏิรูปสื่อจะเกิดขึ้นได้จริง หากแต่เป็นเกมทางการเมืองของรัฐบาลปัจจุบันเท่านั้น ขณะที่บางท่านยินดีที่จะให้สัมภาษณ์ แต่เกรงจะมีความขัดแย้งกับกลุ่มผู้บริหารองค์กรสื่อขนาดใหญ่ บางแห่งซึ่งไม่เห็นด้วยกับการวิจัยในครั้งนี้จึงปฏิเสธการให้สัมภาษณ์

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

แนวทางการปฏิรูปสื่อในมุมมององค์กรกำกับดูแลสื่อ มีประเด็นสำคัญที่รัฐและองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่กำกับดูแลสื่อทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ควรพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

1. การปฏิรูปโครงสร้างของอุตสาหกรรมสื่อ โดยการจัดสรรคลื่นความถี่ให้กลุ่มต่างๆ เข้ามาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย ทั้งภาคธุรกิจ ภาคสาธารณะ และภาคชุมชน
2. พิจารณากำหนดสัดส่วนการเป็นเจ้าของกิจการข้ามสื่อ โดยเฉพาะกลุ่มทุนขนาดใหญ่ และกลุ่มทุนข้ามชาติ
3. การเร่งดำเนินการสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้กับภาคประชาชน ทั้งในรูปแบบการศึกษาในโรงเรียนและนอกห้องเรียน
4. สนับสนุนการตรวจติดตามสื่อโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน โดยสร้างกลไกในการสื่อสารข้อมูลไปยังผู้ปฏิบัติงาน องค์กรสื่อ องค์กรวิชาชีพสื่อ ผู้กำหนดนโยบายและสื่อสารสาธารณะทางสังคม
5. พิจารณาทบทวนข้อกฎหมายที่ขัดขวางเสรีภาพในการทำหน้าที่ของสื่อ

6. การฟื้นฟูค่านิยมใหม่ในสังคมไทย โดย
ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในทุกระดับ

7. สนับสนุนให้ภาคประชาชนและผู้ประกอบการ
การสื่อ มีทักษะในการผลิตสื่อและบริหารจัดการอย่าง
สร้างสรรค์

8. พิจารณาการออกไปอนุญาตประกอบ
วิชาชีพสื่อ โดยไม่บังคับให้สื่อต้องมีใบอนุญาตประกอบ
วิชาชีพ แต่เป็นลักษณะการรับรองคุณสมบัติความเป็น
มืออาชีพของสื่อที่ได้รับใบอนุญาต (Additional or
privilege qualification) โดยเพิ่มสิทธิพิเศษให้กับสื่อที่
สอบผ่านคุณสมบัติ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเบื้องต้น
ในภาพรวมจากผู้ให้ข้อมูลหลัก การวิจัยในอนาคต
ควรจะศึกษาต่อทั้งในเชิงกว้างและลึก กล่าวคือ ในเชิงกว้าง
ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจกลุ่มหน่วยงานกำกับดูแล
องค์กรพัฒนาเอกชน การเมือง กฎหมาย และองค์กร
ธุรกิจเอกชน ขณะเดียวกันควรวิจัยเชิงลึกในแต่ละ
ประเด็น เช่น คุณสมบัติและวิธีการคัดเลือกผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียเข้าร่วมกำกับดูแลหรือติดตามการทำงานของสื่อ
การพัฒนากระบวนการและจริยธรรมของผู้ปฏิบัติงาน
ด้านสื่อ การสร้างกลไกในการเรียนรู้เท่าทันสื่อของ
ผู้บริโภคสื่อกลุ่มต่างๆ เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กัตญญู บุญเดช, และ วรณรัตน์ คัทมาตย์. (2552). เปรียบ 2 ด้าน รายการเล่าข่าว. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่
23 กันยายน 2552.

กรมประชาสัมพันธ์. (2551). กฎระเบียบกรมประชาสัมพันธ์ เรื่อง “หลักเกณฑ์และระยะเวลาสำหรับการโฆษณาและ
บริการธุรกิจที่มีผลกระทบต่อเด็กทางสถานีวิทยุโทรทัศน์” ลงวันที่ 18 มกราคม 2551. เอกสารอัดสำเนา.

กาญจนา แก้วเทพ. (2543). “มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่.” กรุงเทพฯ : เอดิสัน เพรส โปรดักส์.

กาญจนา แก้วเทพ. (2552). สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
นันทวัน สุชาโต. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีและแนวทางการศึกษาการสื่อสารมวลชน.
เอกสารอัดสำเนา.

พงศ์ศักดิ์ พิชัยวิเชียร, และ มาลี บุญศิริพันธ์. (2529). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ
สื่อสิ่งพิมพ์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พรทิพย์ เข็นจะบก. (2547). เอกสารประกอบการสอน การหนังสือพิมพ์เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร :
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พีระ จิรโสภณ. (2548). ปรัชญานิติศาสตร์ และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 8-15. กรุงเทพมหานคร : สุโขทัยธรรมาธิราช.

- ดวงทิพย์ วรพันธุ์. (2525). **ข่าวโทรทัศน์**. กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาติรี ใต้ฟ้าพล, กัลยกร วรกุลสถฐานีย์ และ ประไพพิศ มุทิตาเจริญ. (2552). **รายงานผลการวิจัยเรื่องแนวทางป้องกันการละเมิดสิทธิเด็กในสื่อมวลชนไทย**. เอกสารอัดสำเนา.
- ชาติรี ใต้ฟ้าพล และ ประไพพิศ มุทิตาเจริญ. (2552). **รายงานผลการวิจัยเรื่องการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเด็กผ่านสื่อมวลชน**. เอกสารอัดสำเนา.
- ปมูข สุกสาร. (2529). **เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ (Television programming)**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2538). **เศรษฐศาสตร์การเมือง โลกทัศน์กับการวิเคราะห์ระบบและการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพมหานคร : โครงการพัฒนาดำรง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลี บุญศิริพันธ์. (2537). **หลักการทำหนังสือพิมพ์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : ประกายพริก.
- สมบูรณ์ วรพงษ์. (2551). **บนเส้นทางหนังสือพิมพ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- สรรพสิริ วิริยศิริ. (2530). **เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานวิทยุโทรทัศน์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- สิริทิพย์ ชันสุวรรณ. (2539). **การบริหารงานหนังสือพิมพ์**. กรุงเทพมหานคร : ประกายพริก.
- สุเทพ สุนทรเกสซ์. (2540). **ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย: พื้นฐานแนวความคิด**. เชียงใหม่ : โกลบอลวิชั่น
- อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์. (2548). **ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสื่อของรัฐเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : โครงการยุทธศาสตร์สื่อเด็ก.

ภาษาอังกฤษ

- Atkin, C.K. (1973). **New model for mass communication research**. New York: The Free Press.
- Baran, S.J. & Davis, D.K. (2009). **Mass communication theory: Foundation, ferment, and future**. Canada: Thompson Wadsworth.
- Cohler, K. D. (1985). **Broadcast journalism: A guide for the presentation of radio and television news**. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Dearing, James W., Rogers, Everett M. (1996). **Agenda-setting**. California: Sage Publications.
- Frost, C. P. (2000). **Media ethics and self-regulation**. Harlow, England: Longman.
- Garrison, B. (1990). **Professional news writing**. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Keeble, Richard. (1998). **The newspaper handbook (2nd edition)**. New York: Routledge
- Keirstead, C. and Yoakam, R. (1996). **ENG, television news**. New York: McGraw-Hill.
- Krakowski P. (1965). **Radio and television news**. Bangkok: Thammasat University.

- Lasswell, H. D. (1979). **Propaganda and communication in world history**. Hawaii: University Press of Hawaii.
- McQuail, D. (2005). **McQuail's mass communication theory (5th ed.)**. Oxford: The Alden Press.
- Plunkett, W.R., and Attner, R.F. (1994). **Introduction to management**. Belmont, Calif: Wadsworth.
- Protest, David L., McCombs, Maxwell. (1991). **Agenda setting : Reading on media, public opinion, and policymaking**. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Rogers, E.M., and Kincaid, L.D. (1981). **Communication networks: Toward a new paradigm for research**. New York: Free Press.
- Rogers, E.M. and Svenning, L. (1969). **Modernization among peasants: The impact of communication**. New York: Holt Rinehart and Winston.
- Schramm, W. (1949). **Mass communication: a book of readings. 2nd edition**. Urbana: University of Illinois Press.
- Stephens, M. (1986). **Broadcast news. 2nd edition**. New York: Rinehart & Winston.
- Ward, T.W., et al. (1977). **Effective learning in non-formal education**. East Lansing: Michigan State University.
- Williams, Robert Lee. (1978). **Newspaper organization and management (5th edition)**. Iowa: The Iowa State University Press.
- Wilson, G. and Hanna, M. (1988) **Communication in business and professional settings**. Random House.
- Wurtzel, Alan. (1985). **Television production (2nd edition)**. Singapore: McGraw-Hill Book Company.

เว็บไซต์

อรพิน ลิลิตวิศิษฐ์วงศ์. “ปรากฏการณ์เล่าข่าว” ยุคที่ข่าวที่วิโม (กล้า) เป็นของตัวเอง มองปรากฏการณ์เล่าข่าวจากมุมมอง 3 คนข่าว. จากเว็บไซต์ <http://www.tja.or.th/old/images/stories/rajdamned/file/raj3/03-3.doc> เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2552.

สัมภาษณ์

กิตติ สมานไทย. ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2553.

กิตตินันท์ ธรรมรัช. นายกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2553.

เข้มพร วิรุณราพันธ์. ผู้จัดการแผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน. สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2553.

กัญญ์ สิทธิสมาน. วุฒิสมาชิก. สัมภาษณ์ 2 พฤศจิกายน 2553.

จอน อึ้งภากรณ์. ผู้ก่อตั้งประชาไท และ I law.com และอดีตวุฒิสมาชิก. สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2553.

จิรัชย์ มูลทองโร่ย. รองเลขาธิการฝ่ายวิชาการ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. สัมภาษณ์ 6 กันยายน 2553.

jemศักดิ์ ปิ่นทอง, รศ.ดร.. กรรมการมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ และอดีตวุฒิสมาชิก ผู้อำนวยการโครงการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์และสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550. สัมภาษณ์ 16 กันยายน 2553.

ฉัตรชัย เชื้อรามัญ. ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม (คส.คย.) และสำนักข่าวเด็กและเยาวชน “ขบวนตาสัประด”. สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2553.

ณรงค์ ปฏิบัติสกริจ. เลขาธิการมูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย. สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2553.

ทองใบ ทองเปาต์. ทนายความแม่ไก่ไข่. สัมภาษณ์ 22 ตุลาคม 2553.

ธนา เรียรจรรย์. รองประธานเจ้าหน้าที่บริหารกลุ่มกลยุทธ์องค์กร บริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน). สัมภาษณ์ 23 พฤศจิกายน 2553.

นัยนา สุภาพงษ์. ผู้อำนวยการมูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร และอดีตกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. สัมภาษณ์ 23 พฤศจิกายน 2553.

ประดิษฐ์ ประสาททอง. เลขาธิการมูลนิธิสื่อชาวบ้าน (มะขามป้อม). สัมภาษณ์ 15 กันยายน 2553.

ประวิทย์ ลี่สถาพรรวงศา, นพ. ผู้อำนวยการสถาบันคุ้มครองผู้บริโภคในกิจการโทรคมนาคม (สบท.). สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2553.

พนา ทองมีอาคม, รศ.ดร.. กรรมการคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทท.). สัมภาษณ์ 6 กันยายน 2553.

มัน พัทธโนทัย, ดร.. แกนนำพรรคมาตุมนำพรรคมาตุภูมิ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง. สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2553.

มานี สุขเวชชวรกิจ, พญ.. ประธานสหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2553.

ยลลดา เกริกก้อง สวนยศ. นายกสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2553.

รสนา โตสิตระกูล. วุฒิสมาชิก และประธานคณะกรรมการสิทธิฯ ศึกษา ตรวจสอบเรื่องการทุจริต และเสริมสร้างธรรมาภิบาล วุฒิสภา. สัมภาษณ์ 22 ตุลาคม 2553.

วันชัย บุญประชา. ผู้จัดการมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว. สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม 2553.

วิชัย โชควิวัฒน์, นพ.. ประธานกรรมการบริหารสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. สัมภาษณ์ 10 กันยายน 2553.

วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์. อดีตนายกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย และนายโรงจิ๋วธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์ 9 พฤศจิกายน 2553.

วิลาสินี อุดยานนท์, รศ.ดร.. ผู้อำนวยการสำนักบรรณรักษ์และสื่อสารสาธารณะเพื่อสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2553.

วิลโล เคียงประดู่. ผู้ช่วยกรรมการผู้อำนวยการส่วนงานประชาสัมพันธ์. บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน). สัมภาษณ์ 8 พฤศจิกายน 2553.

วิสา เบ็ญจมน. ประธานอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้านเด็ก สตรี และความเสมอภาคของบุคคล และประธานอนุกรรมการสิทธิผู้สูงอายุ ผู้พิการ และการได้รับบริการสาธารณสุข. สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2553.

ศรีดา ตันตะอริพานิช. ผู้จัดการมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทยและโครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองออนไลน์. สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2553.

ศักดิ์ ก่อแสงเรือง. นายกสภานายความ. สัมภาษณ์ 17 พฤศจิกายน 2553.

ศุภชีพ ดิยเทศ. นายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2553.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, ดร.. รองประธานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI). สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2553.

สมชาย แสวงการ. วุฒิสมาชิก และอดีตนายกสภามคมวิทย์และโทรทัศน์ไทย. สัมภาษณ์ 19 ตุลาคม 2553.

สมศักดิ์ ปริศนานันทกุล. อดีตรองนายกรัฐมนตรี รองประธานสภาผู้แทนราษฎร อดีตกรรมการบริหารพรรคชาติไทย และอดีตรัฐมนตรีหลายกระทรวง. สัมภาษณ์ 26 ตุลาคม 2553.

สาตี อ่องสมหวัง. กรรมการและผู้จัดการมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค. สัมภาษณ์ 20 กันยายน 2553.

สุกัญญา สุดบรรทัด, ศ.. วุฒิสมาชิก. สัมภาษณ์ 21 พฤศจิกายน 2553.

สุรเชษฐ์ มาศดิตถ์. ประธานคณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ และผู้พิการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สัมภาษณ์ 26 สิงหาคม 2553.

สุรนนท์ เวชชาชีวะ. อดีตรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (กำกับดูแลสื่อของรัฐ). สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2553.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ประธานกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป. สัมภาษณ์ 21 ตุลาคม 2553.

สุวัจน์ ลิปตพัลลภ. อดีตรัฐมนตรีหลายกระทรวง. สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2553.

อมรา พงศาพิชญ์, ศ.. ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2553.

อรุณฉัตร คุรุวานิชย์. ประธานสภาเยาวชนกรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2553.

อัญญอร พาณิชพึ่งรัก. ประธานเครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังและสร้างสรรค์สื่อ (คฟส.). สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2553.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, รศ.ดร.. ประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.). สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2553.